

Robert Kurek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

SYSTEM INFORMACYJNY NADZORU UBEZPIECZENIOWEGO – UJĘCIE REGULACYJNE

Streszczenie: W artykule dokonana została charakterystyka systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego w ujęciu przedmiotowym, podmiotowym, organizacyjnym oraz w ujęciu regulacyjnym. Przeanalizowane zostały również funkcje i zadania, jakie system informacyjny spełnia w sprawowaniu nadzoru ubezpieczeniowego. Zawarta w opracowaniu analiza roli i znaczenia systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego pozwoliła też udowodnić tezę, że to właśnie dzięki jego istnieniu i jego dobrej organizacji możliwe jest właściwe przeprowadzanie procesu nadzorczego oraz sprawne funkcjonowanie instytucji nadzorczych, a także prawidłowe funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego.

Słowa kluczowe: informacja, system informacyjny, nadzór ubezpieczeniowy.

1. Wstęp

Już u zarania funkcjonowania instytucji nadzorczych zauważona została istotna rola informacji w dokonywanym procesie nadzorczym, a wraz ze wzrostem złożoności prowadzenia działalności ubezpieczeniowej proces przemieszczania się i przetwarzania informacji stał się skomplikowanym i dynamicznym mechanizmem, który na stałe zagościł w instytucjach sprawujących nadzór państwowy. Informacja i procesy informacyjne stały się także istotnym elementem składowym sfery regulacji ustanowionej przez państwo, a realizacja potrzeb informacyjnych, tworzenie oraz integrowanie wiedzy na temat funkcjonowania zakładów ubezpieczeń nie byłoby możliwe bez uprawnień, jakimi dysponuje organ nadzorczy w zakresie pozyskiwania informacji. Informacja – stanowiąca wartość podstawową – nie jest oderwana od otoczenia, nie funkcjonuje samotnie czy wybiórczo. Proces przetwarzania informacji wejściowej na informację wyjściową zorganizowany jest w system, który warunkuje sprawne, skuteczne i efektywne nadzorowanie działalności zakładów ubezpieczeń.

Celem tego opracowania jest charakterystyka systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego w ujęciu regulacyjnym i wyodrębnienie go, jako podsystemu, z systemu informacyjnego państwa. Przeanalizowanie funkcji i zadań, jakie system informacyjny spełnia w sprawowaniu nadzoru ubezpieczeniowego, pozwoli udowodnić tezę, że to właśnie dzięki dobrze zorganizowanemu systemowi informacyj-

nemu możliwe jest właściwe przeprowadzanie procesu nadzorczego oraz sprawne funkcjonowanie organów nadzoru, a także prawidłowe funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego.

2. Informacja i system informacyjny – istota

Informacja w sensie przedmiotowym (pojmowana jako wiadomość) to wzajemny związek między co najmniej dwoma przedmiotami, złożony ze znaczenia (treści) i nośnika fizycznego (formy), służący do przekazywania sygnałów jednego przedmiotu drugiemu przedmiotowi [20, s. 8], której istotą jest zmniejszanie niepewności [14, s. 126]. Informacja w ujęciu podmiotowym (jako czynność) to zbiór określonych działań polegających na wytwarzaniu, przetwarzaniu, magazynowaniu, poszukiwaniu, udostępnianiu i odbieraniu wiadomości (treści, znaczeń) dotyczących określonego przedmiotu (obiektu) [20, s. 9]. Pozyskiwanie informacji, sposoby ich zbierania i przepływu powinny być zorganizowane na zasadzie systemu, obejmującego całe zasoby (zbiory) informacyjne oraz elementy, które umożliwiają zasilanie, nabywanie, przetwarzanie i dostarczanie tych zasobów użytkownikom [8, s. 15].

W kontekście systemu informacyjnego informacja ujmowana zarówno przedmiotowo, jak i podmiotowo rozumiana jest jako „...treść wiadomości przekazywanej od nadawcy do odbiorcy, wyrażona w odpowiednim języku lub kodzie. Informację można przenosić w czasie (zapamiętywanie) i przestrzeni (przesyłanie, przekazywanie, komunikowanie), powinna ona porządkować system, do którego się odnosi. Powinna pozwolić odbiorcy na lepsze dostosowanie się do świata zewnętrznego, poprzez ukierunkowanie jego zachowań” [15, s. 226]. Informacja w systemie informacyjnym uwzględnia zbiór obiektów, funkcji lub określony zakres informacji wraz z ogólnym systemem przepływu wiadomości (źródła, kanały przesyłania, punkty gromadzenia, procedury przekształcania) oraz punkty efektywnego przeznaczenia wiadomości, łącznie ze środowiskiem (społecznym i technicznym), w którym system ten jest osadzony [10, s. 181].

System informacyjny¹ można określić jako strukturę posiadającą wiele poziomów, pozwalającą użytkownikowi na przetwarzanie – za pomocą procedur i modeli – informacji wejściowych w wyjściowe [9, s. 18]. Łączy on w jedną całość wszystkie składniki (treść informacji, nadawców, odbiorców, środki techniczne, działania informacyjne) uczestniczące w tworzeniu wiedzy niezbędnej do sprawnego funkcjonowa-

¹ W odróżnieniu pojęć – system informatyczny jest wydzieloną, skomputeryzowaną częścią systemu informacyjnego, jednak współczesne, nawet najmniejsze organizacje używają sprzętu komputerowego do budowy systemu informacyjnego, co powoduje, że w dobie powszechnej komputeryzacji różnica pomiędzy systemem informacyjnym i informatycznym może zanikać. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że system informacyjny jest systemem działalności ludzkiej (*human activity system*), wykorzystującym wszelkie metody przydatne do zapewniania informacji, natomiast system informatyczny jest systemem sztucznym (artefakt), wykorzystującym metody ilościowe wspomagane przez technikę komputerową [12].

nia i rozwoju organizacji, przy uwzględnieniu tendencji obserwowanych w jej otoczeniu [5, s. 7]. System informacyjny to także „...wyróżniony przestrzennie i uporządkowany czasowo zbiór informacji, jej nadawców i odbiorców, kanałów informacyjnych oraz technicznych środków jej przesyłania i przetwarzania” [17, s. 17], których funkcjonowanie służy danej organizacji (instytucji). Istotną cechą systemu informacyjnego jest jego elastyczność, rozumiana jako stałe dostosowywanie się jego składników do obecnej i przyszłej sytuacji, co pozwala na szerokie ujęcie oceny roli i znaczenia systemu informacyjnego w aspekcie regulacyjnym w sprawnym procesie nadzorowania różnych grup podmiotów, w tym zakładów ubezpieczeń.

3. System informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego – ogólna charakterystyka

W przeciwieństwie do informacji stanowiącej dobro prywatne (ograniczony zakres konsumpcji) w każdym systemie społeczno-ekonomicznym występuje pewien zakres informacji, który jest dostępny wszystkim podmiotom działającym na rynku w sposób nieograniczony (dobro publiczne) [18, s. 265]. Istnieje także specyficzna, wąska grupa podmiotów – organy nadzoru państwowego – która dzięki regulacjom prawnym ma zagwarantowany nieograniczony dostęp do wszelkiej informacji².

System informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego można określić jako zbiór wzajemnie zależnych podsystemów, które przekształcają informacje z różnych źródeł w informacje i wiedzę stanowiące określoną wartość dla podejmowanych decyzji i działań nadzorczych, co odbywa się przy znacznym udziale państwa i ustanowionych przez nie regulacji. System informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego wyodrębniony z ram państwowego systemu informacyjnego umożliwia prawidłowe funkcjonowanie i spełnianie postawionych przed organem nadzoru zadań. Ma on swoją specyfikę, a scharakteryzować go można zarówno w ujęciu przedmiotowym, podmiotowym, organizacyjnym, jak i regulacyjnym.

W ujęciu przedmiotowym najistotniejszym elementem systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego jest informacja (zapewniona stosownymi regulacjami prawnymi), która przy świadomej roli człowieka, drogą odpowiednich procesów (działań) informacyjnych i przy wykorzystaniu stosownych środków technicznych, warunkuje organowi nadzoru prawidłową realizację stawianych przed nim zadań.

Kwestia informacji (i jej treści) ściśle wiąże się z problemem infologicznym, czyli poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie związane z zakresem informacji dostar-

² Uprawnieniem organu nadzoru jest swoboda w określaniu charakteru, zakresu i formatu niezbędnych informacji pozyskiwanych od samych zakładów ubezpieczeń, a także prawo uzyskania wszelkich informacji dotyczących umów zawartych przez pośredników lub umów zawartych z osobami trzecimi lub nawet żądania informacji od ekspertów zewnętrznych (biegli rewidenci i aktuariusze). Żądane informacje mogą dotyczyć zarówno przeszłości, teraźniejszości, jak i przyszłości, zawierać elementy jakościowe i ilościowe, a obejmowane informacją dane mogą pochodzić ze źródeł wewnętrznych lub zewnętrznych [2].

czanych przez system informacyjny w stopniu wystarczającym do realizacji potrzeb swoich odbiorców [5, s. 7]. Generowanie przez system informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego określonych, pożądaných informacji zależne jest oczywiście od specyficznych potrzeb organu nadzoru, który z niej korzysta. Spełnienie określonych wymogów jakościowych [7, s. 340]: dyspozycyjności, aktualności, rzetelności, porównywalności, przetwarzalności, szczególności, łatwości korzystania i poufności, nadaje informacji jej minimum strukturalne, pozwalające na określenie, że dla organu nadzoru informacja jest przydatna, a składająca się na nią kolekcja danych przynosi użyteczną informację, pozwalającą na przekształcenie w wiedzę o nadzorowanych podmiotach.

Człowiek jest istotnym komponentem systemu informacyjnego, którego zdolności analityczne i wiedza umożliwiają dostosowanie danych w sposób zapewniający wygenerowanie informacji nieodzownej do przeprowadzania działań i podejmowania decyzji. Wykorzystywane w systemie środki techniczne to technologie informacyjne i wyposażenie techniczne (sprzęt), oprogramowanie, układy przetwarzające i przesyłające (sieci telekomunikacyjne, nośniki danych) służące do realizacji procesów informacyjnych.

Procesy (działania) informacyjne mają uniwersalny charakter, niezależnie od systemu, w którym przebiegają. Można w nich wyodrębnić zachodzący proces rozpoznawania informacji (o jej występowaniu, postaci), proces gromadzenia informacji (pozyskanie informacji w danej postaci), proces ich opracowania (ze wstępnej do przydatnej), organizowania (wprowadzenie jej do zbiorów z własnymi zasadami), wyszukiwania (wyprowadzanie jej ze zbioru wedle potrzeb użytkownika), przetwarzania (z formy przechowywanej w zbiorze na formę przydatną użytkownikowi) oraz dystrybucji (przekazywanie informacji do użytkowników) [19, s. 39; 16, s. 24; 3, s. 28].

W ujęciu podmiotowym w elementach składowych systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego należy wyróżnić państwo, odbiorców informacji i nadawców informacji.

Państwo kształtuje normy informacyjne jako normy obowiązujące z mocy prawa; tworzy infrastrukturę utrzymującą systemy i zasoby informacyjne; koncesjonuje prowadzenie działalności w dziedzinie generowania, gromadzenia, przechowywania, transmisji i udostępniania informacji; zobowiązuje indywidualne podmioty (zakłady ubezpieczeń) do ponoszenia wydatków w celu wygenerowania informacji niezbędnych w ocenie nadzorczej; weryfikuje (za pośrednictwem powołanych przez siebie instytucji) zgodność informacji z rzeczywistością, a także tworzy organizacyjno-prawne warunki właściwej wymiany informacji pomiędzy nadzorowanymi podmiotami a organami nadzoru. Wykorzystując informacje do sterowania procesami gospodarczymi i społecznymi, wymusza także określone zachowania na nadzorowanych podmiotach (np. organ nadzoru – reprezentant państwa – ma prawo żądać od zakładu ubezpieczeń informacji o sposobie przywrócenia prawidłowych stosunków finansowych).

Odbiorcami informacji są organy nadzoru sprawujące nadzór na różnych poziomach: nadzór nad grupą sprawowany na najwyższym szczeblu organizacyjnym w UE (poziom UE); nadzór nad podgrupą w obrębie kraju członkowskiego (poziom krajowy – grupa); nadzór nad pojedynczym zakładem (poziom krajowy – solo). Z racji innych przepisów (np. dyrektywa o nadzorze uzupełniającym) prawo do informacji rozciągać się może także na inne instytucje nadzorcze (poziom intersektorowy – konglomerat). Możliwa i konieczna jest również współpraca pomiędzy organami nadzoru z krajów członkowskich UE (lub spoza) w przypadku, gdy aktywność operacyjna zakładu ubezpieczeń wykracza poza granice jednego kraju. Wówczas odbiorcami informacji mogą być organy nadzoru z tych krajów, uprawnione do sprawowania nadzoru nad podmiotami regulowanymi. Odbiorcami (interesariuszami) informacji generowanej przez system informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego w niektórych przypadkach mogą być także klienci zakładów ubezpieczeń lub inne podmioty z ich otoczenia.

Nadawcy informacji mogą mieć charakter bezpośredni (zakłady ubezpieczeń, inne organy nadzoru) oraz pośredni (podmioty otoczenia zakładów ubezpieczeń). Ci ostatni wykorzystują dedykowaną dla nich informację (upubliczniona informacja) i drogą dokonywanych wyborów dostarczają organom nadzoru dodatkowych informacji umożliwiających ocenę działalności zakładów ubezpieczeń.

W ujęciu organizacyjnym każdy system informacyjny w najprostszej postaci ma jedno wejście i jedno wyjście informacyjne. W ramach systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego istnieją liczne, podporządkowane podsystemy, a liczba wejść i wyjść informacyjnych w obrębie systemu jest powiązana z liczbą zidentyfikowanych podsystemów. Informacja może „wejść” do systemu wieloma drogami, którymi są: raporty zakładów ubezpieczeń, informacje wtórne od uczestników rynku, analizy rynkowe, informacje od innych organów nadzoru. Podobnie jest z informacją wychodzącą, która może opuszczać system informacyjny, wykorzystując „wyjścia” różnych podsystemów, takie jak: upublicznianie informacji, przekazywanie informacji do zakładów ubezpieczeń, przekazywanie informacji do innych organów nadzoru lub innych podmiotów systemu informacyjnego państwa (np. prokuratury). Przepływ informacji wewnątrz systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego (pomiędzy wyznaczonymi grupami procesów) może też nastąpić tylko w jednym kierunku. Organ nadzoru wykorzysta informację i zatrzyma ją, nie podejmując żadnych działań (gdy grupa procesów jest tylko generatorem informacji, np. sprawozdawczość nadzorczą lub informację na żądanie organu nadzoru). Grupy procesów mogą być również informacyjnie zależne od siebie. Brak informacji wyjściowej z jednej grupy (wyniki oceny rynkowej) może uniemożliwić pracę drugiej grupie (analizy rynkowe) lub też na odwrót. Naturalną konsekwencją funkcjonowania systemu jest także rozpraszanie informacji, która przenika do innych podsystemów oraz poza jego obręb³. Sys-

³ Związane jest to z faktem, że system ów nie działa w oderwaniu od innych systemów i znaczenie ma czynnik ludzki – naturalne powiązania pracowników wewnątrz systemu, jak i poza nim – oczywiście z zachowaniem tajemnicy przewidzianej przepisami prawa.

4. Rodzaje systemów informacyjnych nadzoru ubezpieczeniowego w ujęciu regulacyjnym

Podstawowym celem systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego jest zbieranie, gromadzenie, przetwarzanie, przechowywanie i przekazywanie decydentom informacji stanowiących pomoc w sprawnym przebiegu procesów nadzorowania i służących do podejmowania przez nich racjonalnych decyzji. Służyć ma to zagwarantowaniu wypłacalności zakładów ubezpieczeń (ewentualnie zminimalizowaniu zakłóceń i strat powodowanych niewypłacalnością), a także ułatwiać rozwój wspólnego rynku usług ubezpieczeniowych, przy jednoczesnym zagwarantowaniu właściwego poziomu ochrony konsumentów. W ten sposób określone cele (zmieniając się i kładąc różny nacisk na ich realizację) towarzyszą w ewolucji instytucji nadzorczych w zasadzie od początku ich powstania.

Stosując kryterium poziomu zaawansowania, współcześnie można wyróżnić dwie generacje systemów informacyjnych⁴: systemy wspomaganie decyzji (III Generacja), których początki datuje się na lata 80. i 90. XX wieku, oraz systemy ekspertowe (IV Generacja), które zapoczątkowane zostały w latach 90. ubiegłego wieku. Wprawdzie systemy te ewolucyjnie wyodrębnione zostały w procesach zarządzania przedsiębiorstwem, to „zgrywają się” i nakładają z podejściem regulacyjnym do nadzorowania zakładów ubezpieczeń. Systemy wspomaganie decyzji (III Generacja) charakterystyczne są dla Solvency I, natomiast systemy ekspertowe (IV Generacja), ze znacznym opóźnieniem w stosunku do systemów wspomagających zarządzanie przedsiębiorstwem, zaczynają być standardem wprowadzanym wraz z regułami Solvency II⁵.

System informacyjny nadzoru w Solvency I to system wspomaganie decyzji (*Decision Support System – DSS*). Wykorzystuje on zasoby informacyjne (wiedza, informacje) w sposób uproszczony. Prowadzona ocena ilościowa opiera się na liczbach pochodzących ze sprawozdań finansowych, w których dostępne informacje nie zawsze są pełne i czasem obciążone błędem o określonym prawdopodobieństwie, co jest zresztą charakterystyczne dla tego typu systemów. Ocena nadzorcza bazuje na zestawie wskaźników ryczałtowych, a jednym z najważniejszych kryteriów oceny nadzorczej jest sam fakt dostarczenia informacji (lub braku dostarczenia) niż istotność informacji i przydatność w procesie podejmowania decyzji. Zryczałtowane ilościowe regulacje zezwalają organowi nadzoru na dokładne zdefiniowanie ewentualnych sankcji, bez pozostawienia pola do swobodnej interpretacji, mechanizm sankcji

⁴ Wcześniej funkcjonowały systemy transakcyjne (I Generacja datowana na lata 60. i 70. XX wieku) oraz systemy informowania kierownictwa (II Generacja z lat 70. i 80. XX wieku) [9, s. 27].

⁵ Należy dodać, że „zaczynają być standardem” na forum całej Unii Europejskiej, gdyż w procesach nadzorczych funkcjonowały w Finlandii już od lat 60., gdzie w ocenie ryzyka w ubezpieczeniach niezyciowych przewidziane zostały modele wewnętrzne, a na świecie funkcjonowały od lat 90. w tych krajach, które do oceny działalności zakładów ubezpieczeń wykorzystywały RBC.

bowiem jest uregulowany odgórnie i nie pozwala na dokonywanie wyjątków, nawet jeśli byłyby one uzasadnione [13, s. 79].

System informacyjny nadzoru w Solvency II to **system ekspercki** (*Expert Systems – ES*). System ekspertowy odzwierciedla procesy podejmowania decyzji przez człowieka – eksperta i określany jest często jako system rozwiązujący problemy przy podejmowaniu decyzji z wykorzystaniem wiedzy i procesu rozumowania. Z definicji jest to system doradczy, co łatwo jest także dostrzec we wpisanym w Solvency II mechanizmie komunikacji organu nadzoru z zakładem ubezpieczeń (np. w celu zaakceptowania modelu wewnętrznego). Ma też miejsce optymalizacja oceny o dowolnej złożoności oraz indywidualizacja oceny. Zrozumienie zawłości Solvency II (scenariuszy ekonomicznych, rozkładów zmiennych losowych, estymacji współczynników korelacji, mechanizmów działania modeli wewnętrznych oraz ryzyk towarzyszących działalności zakładów ubezpieczeń) wymaga specjalistów, ekspertów, analityków⁶. Cechą charakterystyczną tego systemu jest również jawna reprezentacja wiedzy i oddzielenie wiedzy eksperckiej od standardowych procedur oceny. Ponieważ brak jest w nim standardów i narzuconych norm, mechanizm ewentualnych sankcji nie daje się odgórnie regulować i konieczna jest ekspercka interpretacja nadzorowanych procesów, wymagająca indywidualnego podejścia do nadzorowanego podmiotu.

W kontekście rodzajów systemów informacyjnych można spojrzeć na zadania stawiane przed systemem informacyjnym nadzoru ubezpieczeniowego, których realizacja umożliwia sprawne nadzorowanie zakładów ubezpieczeń.

5. System informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego – funkcje i zadania

Zgodnie z Solvency II [4, art. 27] głównym celem działania organów nadzoru jest zapewnienie odpowiedniej ochrony ubezpieczających⁷, jednak przełożenie celów nadzoru na ich działalność operacyjną pozwala na uproszczone ujęcie funkcji systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego rozpatrywanych zarówno w fazie oceny, jak i fазie władczego oddziaływania.

W fазie oceny (monitorowanie i kontrola) realizowane funkcje pozwalają na zgromadzenie informacji umożliwiającej zdobycie wiedzy lub zmniejszenie niewiedzy organu nadzoru i pozwalającej na wyeliminowanie niepewności i nieokreśloności sytuacji decyzyjnej. Realizowane w tej fазie funkcje można określić jako:

⁶ W związku z wdrażaniem reformy Solvency II firmy ubezpieczeniowe w Wielkiej Brytanii zostały obciążane dodatkowymi wpłatami na rzecz FSA na rok 2010. Łączne planowane wpływy to 29 mln funtów, z czego ok. 13 mln przeznaczonych jest na rozwój zasad akceptacji modeli wewnętrznych i ok. 16 mln na dodatkową rekrutację pracowników nadzoru: analityków i specjalistów niezbędnych przy wdrażaniu Solvency II [6].

⁷ Inne cele, jak np. zapewnienie stabilnej sytuacji finansowej oraz uczciwego i stabilnego działania rynków, również powinny być wzięte pod uwagę, ale nie może to prowadzić do podważenia głównego celu.

- poznawcze (diagnostyczne) – określanie stanów rzeczy, weryfikowanie stanów niepożądanych lub niezgodnych z procedurami, rozpoznawanie problemów, sprawdzanie stanów rzeczywistych i faktów istniejących (kontrolowanie działalności),
- monitorowania – zbieranie i ewidencjonowanie informacji (kolekcjonowanie danych, informacji, zestawień informacji, raporty itp.), porównanie obserwacji z ograniczeniami na wejściu (ramy prawne działania),
- interpretacyjne – ustalanie znaczenia norm zawartych w przepisach i ich stosowanie w konkretnych sprawach (na podstawie opisów sytuacji i obserwacji stanu istniejącego),
- prognostyczne (predykcyjne) – dokonywanie prognoz, analizy trendów, wnioskowanie o przyszłości na podstawie danej sytuacji, przewidywanie przyszłych zdarzeń i procesów rynkowych na podstawie występujących już zjawisk, które mają wywołać określone następstwa (następstwa takich a nie innych działań podejmowanych w odniesieniu do danych zjawisk lub procesów w świetle poznanych już prawidłowości funkcjonowania zakładu ubezpieczeń i całego rynku),
- oceniające – wnioskowanie, ocena przestrzegania przepisów, ocena osiągania celów przez podmioty nadzorowane (np. czy realizowane są zalecenia organu nadzoru, weryfikacja efektywności decyzji własnych nadzoru),
- planowania – planowanie działań umożliwiających osiągnięcie stanów pożądanych lub zapobiegających stanom niepożądanym.

Uporządkowanie danych, wiadomości i informacji oraz ich przeanalizowanie w sposób przydatny z punktu widzenia organu nadzoru pozwala na przekształcenie ich w wiedzę wykorzystywaną w fazie władczego oddziaływania. Realizowane w tej fazie funkcje można określić jako:

- korygowania – podają sposób postępowania (sugestie, zalecenia) w przypadku niewłaściwego funkcjonowania zakładu ubezpieczeń, harmonogramowanie czynności przy dokonywaniu naprawy,
- instruowania i sterowania – kierowanie zachowaniem zakładu ubezpieczeń.

Dostarczanie informacji niezbędnych dla prawidłowo przebiegającego procesu nadzorczego umożliwia uszeregowanie informacji według pewnej hierarchii, np. istotnych z punktu widzenia oceny krótko- lub długoterminowej, wyodrębniające te obszary aktywności zakładów ubezpieczeń, które wymagają specjalnej „troski” nadzorczej, lub też wg zakresu zadań związanych z analizą i oceną informacji dotyczących funkcjonowania firm ubezpieczeniowych. W tym ostatnim przypadku uszeregowanie informacji może odnosić się do pojedynczych zakładów ubezpieczeń lub też być rozpatrywane w odniesieniu do całego rynku finansowego (grupy ubezpieczeniowe, konglomeraty). Pozwala to na wyróżnienie i uszczegółowienie zadań systemu informacyjnego realizowanych w nadzorczej ocenie działalności zakładów ubezpieczeń.

W skali indywidualnej zadania organów nadzoru skupiają się na:

- analizie podstawowej sprawozdawczości finansowej (i pozostałych danych i informacji),

- klasyfikacji informacji,
- analizie informacji o narażeniu na ryzyko (analiza profilu ryzyka – ekspozycja na ryzyko, koncentracja ryzyka, ograniczanie ryzyka i ocena wrażliwości na ryzyko),
- weryfikacji procedur zdolności do zarządzania ryzykiem i ocenie systemu zarządzania oraz jego adekwatności do profilu ryzyka (strategie i metody zarządzania ryzykiem),
- ocenie zdolności do spłaty zobowiązań w krótkim i długim terminie (ocena wypłacalności),
- kontrolowaniu działalności i procedur zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi (np. zgodności sprawozdań finansowych adresowanych do odbiorców zewnętrznych z rzeczywistością),
- ocenie szans realizacji i nadzorze nad procesami przywracania prawidłowych relacji finansowych w zakładzie ubezpieczeń.

W skali rynku ubezpieczeniowego i finansowego (grupy ubezpieczeniowe, konglomeraty finansowe) zadania organu nadzoru związane z analizą i oceną informacji polegają na:

- pilnowaniu przestrzegania regulacji ostrożnościowych (prawidłowości zarządzania ryzykiem, rzetelności i poprawności kontroli wewnętrznej, ocenie adekwatności kapitałowej i strategii postępowania w tym zakresie);
- identyfikacji podmiotów o wysokim stopniu narażenia na ryzyko (znaczące transakcje wewnątrzgrupowe, poziom koncentracji ryzyka w konglomeracie finansowym, analiza ryzyka konfliktu interesów pomiędzy podmiotami w ramach grupy lub konglomeratu);
- identyfikacji zdarzeń odbiegających od normy (wczesne ostrzeżenie o potencjalnych problemach w sektorze);
- monitorowaniu i ocenie stabilności finansowej.

Uszczegółowienie zadań związanych z analizą i oceną informacji ułatwia organom nadzoru prowadzenie działalności operacyjnej, a ewentualne wykorzystanie przez te organy środków nadzorczych następuje dopiero po identyfikacji obszarów wymagających takiej aktywności w odniesieniu zarówno do pojedynczych zakładów ubezpieczeń, jak i podmiotów stanowiących słabe punkty systemu finansowego jako całości.

6. Rola i znaczenie systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego

Każdy system informacyjny budowany jest w celu ułatwienia realizacji stawianych zadań organizacji, która w tym systemie funkcjonuje. Zaletą systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego jest możliwość permanentnego monitorowania i kontroli sytuacji finansowej, co odbywa się przy uwzględnieniu dodatkowego atutu

nadzoru, jakim jest uregulowanie podstaw jego funkcjonowania i dość szeroki dostęp do informacji z wnętrza zakładów ubezpieczeń. Informacje ewidencjonowane i zbierane na etapie monitorowania wspierają i wspomagają w dokonaniu oceny działalności zakładu ubezpieczeń, a zorganizowanie przepływu informacji w system pozwala na zmniejszenie ryzyka popełnienia błędu w fazie podejmowania decyzji.

Z punktu widzenia oceny roli i znaczenia systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego szczególnego podkreślenia wymaga kwestia zróżnicowanych źródeł informacji. Z założenia organ nadzoru ma mieć dostęp do wszelkich informacji niezbędnych do podjęcia decyzji. Może się jednak zdarzyć, że informacje będą niekompletne, niepewne, niepełne lub dostarczone z opóźnieniem. Systemowe podejście do procesów informacyjnych wspomaga organ nadzoru w zakresie podejmowania decyzji w warunkach braku pełnej informacji. Dzięki informacjom dostępnym z raportów na rzecz organu nadzoru, wzbogacaniu dostępnej informacji o elementy wyników oceny rynkowej (dyscyplina rynkowa), powiązania z innymi organami nadzoru i dokonywaniu analiz rynkowych możliwe jest uzyskanie wiedzy o danym zjawisku (np. sytuacji finansowej zakładu ubezpieczeń) nawet w warunkach braku kompleksowej informacji. Przełożenie części procesu decyzyjnego na barki systemu umożliwia dostarczanie organom nadzoru, w sposób usystematyzowany i rzetelny, wszystkich możliwych przesłanek niezbędnych do podjęcia decyzji, nawet takich, które obarczone są ryzykiem niepewności.

Kolejnym pozytywnym skutkiem funkcjonowania systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego jest fakt, że w procesie nadzoru i kontroli prawidłowego funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego w systemie tym występuje układ sprzężenia zwrotnego. System wzmacnia skuteczność obserwacji i trafność dokonywanych przewidywań co do rozwoju obiektów jego zainteresowania, a jednocześnie rezultaty obserwacji i ewentualnie dokonywane korekty stanowią wartość dodaną, powrotnie zasilając system informacji nadzoru ubezpieczeniowego.

Postępująca globalizacja gospodarki, coraz większa złożoność i dynamika otoczenia, wzrost skomplikowania prowadzonej przez zakłady ubezpieczeń działalności, skrócenie ich czasu reakcji na bodźce rynkowe, wzrost wymagań klientów wobec zakładów ubezpieczeń i wzrost znaczenia konkurencji pozacenowej – to tylko niektóre czynniki sprawcze podkreślające istotne znaczenie informacji dla współczesnych instytucji nadzorczych. Na sposób postrzegania przez nadzór relacji zakładu ubezpieczeń z otoczeniem wpływa niewątpliwie wiarygodność i adekwatność przekazywanych informacji. Zarówno właściciele, kontrahenci, kredytodawcy, klienci, jak i organy nadzoru podejmują decyzje przede wszystkim w oparciu o przewidywaną przyszłość, a nie przeszłość, a dzięki istnieniu uregulowanego mechanizmu informacyjnego organ nadzoru ma możliwość podejmowania decyzji na podstawie informacji rzeczywiście oddających obraz sytuacji nadzorowanych podmiotów.

Realizowana przez organ nadzoru funkcja weryfikowania działalności zakładu ubezpieczeń w zgodzie z przepisami prawa nie wyczerpuje się jedynie w środkach

korygujących i represjonujących, wykorzystywanych na etapie władczego oddziaływania. W nowoczesnym ujęciu treść nadzoru wypełnia także intensywna komunikacja z zakładami ubezpieczeń, doradztwo, konsultacje i wymiana informacji, a istotna jest również samokontrola zakładów ubezpieczeń, które stosując sprawne mechanizmy kontroli wewnętrznej, mogą skutecznie blokować ewentualną interwencję ze strony organu nadzoru. Zjawiska te są możliwe właśnie dzięki wzajemnej komunikacji i wymianie informacji w ramach uregulowanego systemu informacyjnego.

Dobrze zorganizowany i dopracowany system informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego oraz właściwe jego wykorzystanie pozwalają również na osiąganie wielu korzyści także na innych płaszczyznach:

- zwiększenie efektywności podejmowanych działań, dzięki aktualności i uregulowanej przepisami prawa dostępności do informacji, co ma szczególnie znaczenie przy szybko zmieniającym się otoczeniu i złożoności problemów decyzyjnych,
- elastyczne i selektywne pozyskiwanie danych, organ nadzoru ma bowiem możliwość uzyskania tej informacji, której potrzebuje w określonym czasie,
- natychmiastowe dostrzeganie zagrożeń, możliwości i trendów, dzięki różnorodności źródeł informacji, które umożliwiają dostrzeganie zmian zachodzących zarówno w samych zakładach ubezpieczeń (identyfikacja zagrożeń), jak i na rynku ubezpieczeniowym,
- wykorzystanie wielu źródeł informacji w tym samym czasie,
- testowanie alternatywnych decyzji i strategii postępowania wobec zakładów ubezpieczeń, przy wykorzystaniu modeli symulacyjnych,
- podejmowanie decyzji na podstawie informacji bezpośrednich (sprawozdawczość na rzecz organu nadzoru) oraz pośrednich (na podstawie wyników oceny rynkowej),
- stworzenie dokładnych podstaw odnoszenia wcześniej podjętych decyzji związanych z działalnością zakładów ubezpieczeń do aktualnej sytuacji – pozwala to na rzetelną ocenę efektywności i ewentualną korektę podejmowanych przez organ nadzoru działań,

Korzyści związane ze sprawnym zorganizowaniem systemu informacyjnego nadzoru ubezpieczeniowego dostrzec można nie tylko z punktu widzenia instytucji nadzorczych. Występują one także po stronie samych zakładów ubezpieczeń, jak i całego rynku finansowego:

- jakościowa ocena bieżącej sytuacji i ocena wrażliwości zakładu ubezpieczeń na ryzyko motywują zakłady ubezpieczeń do właściwego zarządzania ryzykiem oraz do ulepszania systemów zarządzania ryzykiem i inwestowania w nie⁸,
- budowanie pozytywnego wizerunku firm ubezpieczeniowych, dzięki ujawnianiu nie tylko ogólnych lub szczegółowych informacji, do czego są zobowiązane

⁸ Organy nadzoru są zobowiązane do przeprowadzania okresowych przeglądów aspektów jakościowych dotyczących zarządzania zakładem ubezpieczeń i zarządzania ryzykiem [11].

przepisami prawa, ale także w związku z fakultatywnym ujawnianiem informacji, do czego system informacyjny nadzoru wręcz zachęca,

- wzrost bezpieczeństwa całego systemu finansowo-płatniczego i obrotu gospodarczego oraz możliwość przeciwdziałania przestępstwom finansowym i gospodarczym dzięki upowszechnieniu nowoczesnych metod zarządzania ryzykiem w oparciu o systemy gromadzenia informacji,
- zaspokajanie potrzeb informacyjnych innych użytkowników.

Sprawne monitorowanie i kontrolowanie działalności zakładów ubezpieczeń oraz efektywne podejmowanie decyzji jest niemożliwe bez skutecznego zarządzania informacją i stosowania nowoczesnych technologii informatycznych. Przemiany następujące w wyniku tworzenia się gospodarki opartej na wiedzy i kształtowania się społeczeństwa informacyjnego wymuszają także na organach nadzoru zmianę tradycyjnego sposobu zarządzania informacją na sposób nowoczesny, wspomagany przez technologie komputerowe i wykorzystujący elektroniczne kanały komunikacyjne. Przykładem zmian z rynku polskiego może być System Nadzoru Ubezpieczeń (SNU) – system informatyczny, który pozwala na zebranie wszystkich danych o rynku ubezpieczeniowym i reasekuracyjnym w jednym nowoczesnym systemie⁹. Dzięki jego wdrożeniu zwiększa się zakres gromadzonych i przetwarzanych informacji, poprawia się jakość i spójność danych, rozszerza zakres walidacji sprawozdań poprzez wykorzystanie m.in. szablonów sprawozdań (które można modyfikować) oraz tzw. słowników (list możliwych wyborów dla danej pozycji)¹⁰. SNU zwiększa również możliwości tworzenia zestawień analitycznych oraz zwiększa możliwości raportowe. Rozwiązania tego typu ułatwiają nie tylko załatwianie spraw urzędowych zakładom ubezpieczeń, ale również pozwalają na szybszą aktualizację danych i informacji gromadzonych w bazach instytucji nadzorczych, co zapewnia możliwość właściwej i szybkiej interwencji oraz przyczynia się do optymalnej ochrony ubezpieczających.

⁹ 16 grudnia 2009 r. uruchomiony został w Polsce System Nadzoru Ubezpieczeń (SNU) – elektroniczny system informacji o sektorze ubezpieczeń i reasekuracji. SNU funkcjonuje zarówno po stronie podmiotów rynku ubezpieczeniowego (zakładów ubezpieczeń, zakładów reasekuracji oraz brokerów), jak i po stronie Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF). Podmioty raportujące do UKNF mogą drogą elektroniczną pobierać aktualne szablony sprawozdawcze, wypełniać i bezpiecznie przysyłać sprawozdania oraz korzystać z poprzednich sprawozdań przechowywanych w repozytorium podmiotu [1].

¹⁰ Uruchomienie SNU było poprzedzone testami pilotażowymi przeprowadzonymi wspólnie z uczestnikami rynku ubezpieczeniowego oraz migracją danych historycznych z poprzednich systemów do SNU. System umożliwia też pracę grupową, tzn. dzielenie sprawozdania na formularze, które mogą być wypełniane jednocześnie przez różne osoby. Dostęp do SNU jest dla podmiotów raportujących bezpłatny i nie wiąże się z dodatkowymi obciążeniami czy wymaganiami technicznymi [1].

7. Zakończenie

System informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego (jako składowa systemu informacyjnego państwa) ma charakter otwarty i w jego otoczeniu są elementy należące do systemu, ale oddziałują na system i zmieniają się pod wpływem jego działania. Oddziaływanie na otoczenie następuje poprzez tzw. wejścia i wyjścia systemu, a w drugą stronę następuje przystosowywanie się do wymogów otoczenia w sposób zapewniający właściwe funkcjonowanie systemu, czyli zdolność do adaptacji (elastyczne i szybkie reagowanie na procesy i zjawiska rynkowe). Dla kontrastu można podkreślić, że zła organizacja i niska efektywność systemu (brak współpracy z otoczeniem, brak adaptacji) skutkują wzrostem kosztów działalności zarówno dla organów nadzoru, jak i zakładów ubezpieczeń, utrudnionym dostępem do informacji na różnych szczeblach, ich znaczną niekompletnością i wydłużonym czasem generowania, a w efekcie obniżeniem użyteczności informacji stanowiących podstawę podejmowania decyzji.

Potrzeba sprawowania nadzoru nad zakładami ubezpieczeń jest zrozumiała i fakt ten jest powszechnie akceptowany, a system informacyjny nadzoru ubezpieczeniowego jest jednym z najważniejszych komponentów procesu nadzorczego, odpowiedzialnym za realizację celów i zadań organu nadzoru. Obserwowanie rynku i rzetelna ocena działalności zakładów ubezpieczeń nie są możliwe bez prawidłowego przebiegu procesów informacyjnych, a te, dzięki zorganizowaniu w system, służą pomocą w podejmowaniu decyzji, zapewniają odpowiednią komunikację między organami nadzoru i zakładami ubezpieczeń oraz zaspokajają potrzeby informacyjne innych użytkowników.

Działalność przedsiębiorstw ubezpieczeniowych jest w równej mierze zdeterminowana procesami zachodzącymi w ich wnętrzu, jak i tym, co dzieje się w ich otoczeniu. Dla organów nadzoru oznacza to konieczność stałego monitorowania samych zakładów ubezpieczeń, jak i ogólnej sytuacji rynkowej. Wraz ze zmianami w otoczeniu dochodzi do zmian w zakresie niezbędnej do oceny działalności zakładów ubezpieczeń informacji. Zauważalne jest to w podejściu do tej oceny przez instytucje nadzorcze – nadzór przeszedł z systemu wspomagania decyzji do systemu eksperckiego. Jednak organ nadzoru ma wszelkie warunki, by skutecznie wykorzystywać dostępne informacje, informacja jest bowiem przekazywana w pożądanym przedziałach czasowych (dociera „na czas”), a zebranie jej w określonej formie nie wymaga specjalnych nakładów (kosztami obciążane są podmioty nadzorowane). Tym samym umożliwiony jest łatwy dostęp do zasobów wiedzy i ekspertyz oraz możliwość ich swobodnego transferu.

Współczesny system informacyjny wykorzystuje zdobycze techniki, telekomunikacji w celu zautomatyzowania metod zbierania, opracowywania, przechowywania, udostępniania, aktualizowania i przetwarzania danych oraz ich dostarczania w możliwie przydatnej formie organom nadzoru do realizacji ich zadań i celów. Możliwości te upraszczają podejmowanie przez organy nadzoru rutynowych, powtarzal-

nych i łatwo dających się strukturalizować decyzji, co stanowi największą wartość dodaną stosowania nowoczesnych technologii informatycznych.

Dzięki dobrze zorganizowanemu systemowi informacyjnemu podjęcie odpowiedniej decyzji staje się łatwiejsze (szczególnie decyzji trudnych, np. decyzja o cofnięciu licencji, konieczności podwyższenia wymogów wypłacalności, zakazie sprzedaży określonych produktów itp.), jednakże zarówno informacja, jak i system informacyjny są jedynie narzędziem mającym ułatwić i usprawnić pracę. W dalszym ciągu decydującą rolę odgrywa czynnik ludzki i to do człowieka należy podjęcie ostatecznej decyzji na podstawie swojej wiedzy, zdolności interpretacyjnych i zdobytego doświadczenia.

Literatura

- [1] Bankier.pl, *Uruchomiono System Nadzoru Ubezpieczeń*; za: <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Uruchomiono-System-Nadzoru-Ubezpiezen-2064649.html>.
- [2] CEIOPS 2007, *Advice to the European Commission on Supervisory Reporting and Public Disclosure in the Framework of the Solvency II Project*, CEIOPS-DOC-03/07, 20 marca 2007), za: <http://www.ceiops.eu/media/files/publications/submissionstotheec/CEIOPS-DOC-03-07AdviceonSupervisoryReportingandPublicDisclosure.pdf>.
- [3] Czekał J., *Metody zarządzania informacją w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2000.
- [4] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej – Solvency II.
- [5] Gros U., *System informacyjny w organizacji gospodarczej. Metody badania i ich ocena*, PWE, Warszawa 1989.
- [6] InsuranceERM, *FSA to charge firms £29m for Solvency II*; <http://www.insuranceerm.com/news-comment/fsa-to-charge-firms-29m-for-solvency-ii.html> (13.11.2010).
- [7] Kisielnicki J., *Informacja gospodarcza*, [w:] *Encyklopedia biznesu*, t. 1, red. W. Pomykało, Fundacja Innowacja, Warszawa 1995.
- [8] Kisielnicki J., *Informatyczna infrastruktura zarządzania*, PWN, Warszawa 1992.
- [9] Kisielnicki J., Sroka H., *Systemy informacyjne biznesu. Informatyka dla zarządzania*, Placet, Warszawa 2005.
- [10] Klonowski J.Z., *Systemy informatyczne zarządzania przedsiębiorstwem. Modele rozwoju i właściwości funkcjonalne*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2004.
- [11] Komisja Europejska, *Solvency II – streszczenie oceny wpływu. Sprawozdanie z oceny wpływu projektu Solvency II*. KOM(2007) 361 wersja ostateczna - SEK(2007) 871; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SEC:2007:0870:FIN:PL:HTML> (12.09.2008).
- [12] Kuraś M., *System informacyjny – system informatyczny. Co poza nazwą różni te dwa obiekty?*, <http://ki.ae.krakow.pl/zajaca/artykulyMQ/SI-vs-SIT.pdf>.
- [13] Kurek R., *Jakościowe elementy nadzoru ubezpieczeniowego*, [w:] *Studia ubezpieczeniowe*, red. J. Handschke, Zeszyty naukowe 127, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009.
- [14] Lissowski G., *Informacja* (hasło), [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna*, PWN, Warszawa 2002.
- [15] Meyer B., *Informacja w procesie obsługi ruchu turystycznego*, „Ekonomiczne Problemy Turystyki” 2006, nr 7.
- [16] Niedzielska E. (red.), *Informatyka ekonomiczna*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 1998.

-
- [17] Nowicki A., *Strategia doskonalenia systemu informacyjnego w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999.
- [18] Oleński J., *Ekonomika informacji*, PWE, Warszawa 2001.
- [19] Oleński J., *Ekonomika informacji. Metody*, PWE, Warszawa 2003.
- [20] Ratajewski J., *Wstęp do informacji naukowej*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1973.

INFORMATION SYSTEM OF INSURANCE SUPERVISION – REGULATORY PERSPECTIVE

Summary: The article presents characteristic properties related to the information system of insurance supervision in subjective, objective, organizational and regulatory perspective. Functions and tasks, which such an information system performs in conducting insurance supervision, are analyzed. The analysis of role and significance of such an information system of insurance supervision allows for proving the thesis that owing to its presence as well as its good organization it is possible to carry out the supervision correctly and supervision institutions and also the overall insurance market may function properly.